ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Джафарової Олени В'ячеславівни на дисертаційне дослідження Кіяшка Юрія Михайловича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Загрози цифрового походження – одна з новітніх проблем для економіки, яка має колосальний потенціал для розвитку. Виняткові властивості цих засобів надають змогу досягати суспільно засуджувані цілі санкціонованими та тіньовими способами. У результаті чого, завдається істотна шкода багатьом економічним процесам важливим для функціонування держави.

Від цього знецінюється її потенціал для вирішення інших завдань внутрішнього та зовнішнього спрямування. Безумовно, вказана ситуація є недопустимою ураховуючи перебіг воєнних дій і загальне ослаблення країни. Оскільки, функціонуюча економіка є матеріальною основою для підтримки сектору безпеки та оборони.

Тому важливість уваги до будь-яких загроз не потребує зайвого доведення на тлі подій сьогодення. Держава як ніколи потребує стійкості економіки і її виключної здатності підтримати сектор безпеки та оборони у відповідні способи. Зазначена потреба, у тому числі передбачає дієву протидію будь-яким чинникам та явищам цифрового походження.

У зв'язку з цим представлена тематика є актуальною та вартує уваги на сучасному етапі. Відповідні здобутки можуть стати в нагоді у рамках реалізації заходів із забезпечення економічної складової.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Під час аналізу дисертації та апробаційних матеріалів автора виявлено, що дослідження є структурованим, логічним та послідовним. Воно

відповідає сформульованій меті та вирішеним завданням у роботі. Окремо слід виділити авторський аналіз значного масиву джерел (міжнародних договорів, актів законодавства, наукової літератури, проєктів документів, аналітичних матеріалів (звітів, інформаційних довідок, пояснювальних записок, роз'яснень тощо) вітчизняного та іноземного походжень. Здобувачем успішно виконано всі поставлені завдання, що доводиться змістовними й об'ємними висновками, у тому числі перспективними пропозиціями і рекомендаціями стосовно змін в аналізованій сфері.

Основні результати дослідження опубліковано в одинадцяти наукових публікаціях, з яких п'ять статей у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в науковому періодичному виданні, що індексується в наукометричній базі даних Web of Science та п'ять – тез доповідей і повідомлень на міжнародних науково-практичних конференціях та круглих столах. Аналіз роботи та публікацій дає мотивовані підстави стверджувати, що результати дослідження обґрунтовані, мають значну наукову цінність для теоретичного та практичного застосування в адміністративному праві і повною мірою відповідають вимогам наукового рівня, на якому виконано дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень у межах науки адміністративного права, яким сформовано теоретико-методологічне, методичне та правове підґрунтя для розбудови комплексного й збалансованого адміністративно-правового забезпечення з протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами. За підсумками виконаного дослідження обґрунтовано низку концептуальних теоретичних і практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають критеріям наукової новизни.

Зокрема, вперше змістовно й аргументовано розкрито потенціал цифрових активів із позиції загрозливості деяких технологій та інновацій стійкому функціонуванню системи економічної безпеки України. Наголошено, що їх варто розглядати під такими кутами зору: 1) блага з унікальними ідентифікаційними (буквено-числовими) кодами, що існують у цифровій формі й перебувають в обороті виключно у цифровому середовищі, мають цінність і вартісну визначеність у платіжній, інших матеріальних і нематеріальних формах та можуть використовуватися необмежним колом осіб; 2) широкий, непрогнозовано змінний спектр типів об'єктів нематеріального змісту, що існують у цифровій формі й обертаються в цифровому середовищі; 3) прояв прав власності (володіння, користування, розпорядження), що передбачають оперування об'єктами нематеріального змісту у цифровому середовищі, в тому числі переважно безперешкодного доступу до них, незалежно від волі інших учасників відносин, зокрема й держави та суб'єктів міжнародного права; 4) у залежності від намірів, різновидів засобів і способів підвищення або зниження рівня ефективності функціонування установ, підприємств, організацій та діяльності суспільства. Визначено властивості та ознаки цих активів, проаналізовано поширені підходи до розуміння їх типологізації (форм прояву).

Автором доведено, що руйнівний потенціал загроз цифрового походження для стійкого функціонування системи економічної безпеки України на основі різного типу аналітичних матеріалів (звітів, інформаційних довідок, пояснювальних записок, роз'яснень, тлумачень тощо), міркувань визнаних дослідників та власних напрацювань.

Також представлено й класифіковано суб'єктів із протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами на основі критерію меж компетенції установ (загальна та спеціальна). До носіїв загальної компетенції віднесено наступні суб'єкти: 1) Верховна Рада України; 2) Президент України та Рада національної безпеки і оборони України; 3) Кабінет Міністрів України,

Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України та інші центральні органи виконавчої влади; 4) суди (місцеві загальні суди, відповідні апеляційні суди, Верховний Суд (Касаційний кримінальний суд, Велика Палата Верховного Суду); 5) та ін. Перелік суб'єктів зі спеціальною компетенцією запропоновано представити у такому складі: 1) Міністерство цифрової трансформації України; 2) Міжнародна група з протидії відмивання брудних грошей; 3) Державна служба фінансового моніторингу України; 4) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; 5) Національний банк України; 6) правоохоронні органи (Бюро економічної безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Національна поліція, Служба безпеки України);

Заслуговує уваги бачення дефініції «взаємодія суб'єктів із питань протидії деяким загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами», як: 1) разове, тривале чи системне вжиття спільних заходів відповідними суб'єктами системи економічної безпеки України з метою протидії загрозам, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами, шляхом реалізації управлінських форм і методів та у способи, що не суперечать нормам чинного законодавства; 2) санкціонований вплив одного суб'єкта на іншого (чи декількох) для приведення у відповідність нормам законів і підзаконних нормативно-правових актів заходів, у тому числі недопущення зловживань із питань протидії аналізованим чинникам, явищам, а також тенденціям. Схвалення заслуговують бачення ознак відповідної категорії, мети і завдань однойменної діяльності.

Дисертант окреслює та обґрунтовує першочергові вектори розбудови комплексного адміністративно-правового забезпечення з протидії цим загрозам: 1) розробка сприятливого теоретико-методологічного та методичного підґрунтя; 2) формування юридичних основ для подальшої розбудови системи економічної безпеки України і механізмів реагування на чинники, явища та тенденції цифрового походження; 3) вирішення питання

щодо розмежування компетенції та посилення ролі більшості суб'єктів системи економічної безпеки України (персоніфікованих органів), шляхом окреслення чітких намірів із удосконалення їхнього адміністративно-правового статусу).

Наголошено й доведено важливість міжнародних і провідних закордонних моделей, правових механізмів та стандартів щодо протидії загрозам, які можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами, оцінено їхній вплив на вітчизняну правотворчість, а також виявлено перспективні механізми з позиції імплементації до національного законодавств.

Встановлено розуміння специфіки адміністративно-правового регулювання протидії деяким загрозам системі економічної безпеки України, які можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами, виявивши, що ключовими його атрибутами є: 1) адміністративно-правові засади; 2) суб'єкти; 3) взаємодія цих суб'єктів; 4) контроль та нагляд у предметній сфері

У роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації як теоретичного характеру, так і пов'язанні з ними міркування відносно практичного застосування, що свідчить про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Теоретична частина дисертації демонструє знання наукових шкіл, теорій, підходів і концепцій, що стосуються обраної проблематики. Здобувачем було здійснено поглиблений аналіз левової частки українських та багатьох іноземних досліджень у яких висвітлюються питання обороту цифрових активів, їхнього впливу на економіку, правового й організаційного забезпечення цієї сфери і т.д. Відповідно, емпірична база дослідження є достатньо широкою та репрезентативною.

У своїй дисертації Ю. Кіяшко успішно досягнув поставленої мети, усі

наукові положення логічно послідовні та чітко узгоджуються між собою, що особливо важливо для заключного розділу. Висновки витікають з результатів дослідження, є чіткими, змістовними і докладно обґрунтованими.

Загалом дисертаційна робота є системною працею, що сформована на науково аргументованому та практично орієнтованому підході до вирішення ініційованої проблеми, з використанням належних методів і сприятливих теоретичних основ.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання всіх окреслених завдань та оволодіння дисертантом методології наукового дослідження свідчить використання загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання (на емпіричному й теоретичному рівнях). В межах такого рівня було застосовано наступні загальнонаукові методи: 1) спостереження; 2) порівняння; 3) моделювання. За допомогою методу спостереження, на основі статистичних даних, міркувань учених і публічних діячів, а також, керуючись власними судженнями, зроблено висновок про складний поточний економічний стан української держави, що може бути основою для продукування низки ризиків для оборонного потенціалу країни (Розділ 1). Використання методу порівняння надало змогу співставити думки вчених і відомих діячів щодо міри складності руйнівного впливу на економічне середовище та темпів розвитку окремих тенденцій, продиктованих цифровими інноваціями й технологіями (підрозділи 1.2, 1.3). Метод моделювання забезпечив умови для прогнозування економічного становища в осяжному майбутньому, у тому числі – завдяки фактичним відомостям і статистичній інформації (підрозділи 1.3, 3.2).

Щодо теоретичного рівня, то автором було використано наступний спектр методів: 1) індукції; 2) дедукції; 3) синтезу; 4) прогнозування. Метод індукції був використаний для узагальнення наукових результатів, присвячених питанням змістовного наповнення центральних дефініцій, використовуваних у роботі (Розділи 1, 2). Застосування методу дедукції

надало можливість всебічно дослідити категорії, що становлять предметний інтерес і важливі для досягнення мети представленої тематики (Розділи 1, 2). Використання методу синтезу надало змогу довести гіпотезу про необхідність виокремлення й конкретизації ключових загроз системі економічної безпеки України на сучасному етапі. Також його властивості забезпечили обґрунтування доцільності розгляду питання про позиціонування чинників, явищ і тенденцій цифрового походження в якості загроз економічній безпековій складовій (підрозділи 1.4, 1.3 , Розділ 3). Це було досягнуто шляхом вивчення й аналізу кожної з їхнього числа та з урахуванням фахових оцінок щодо уразливості економічної складової в нинішній період. Його опосередкований вплив мав місце під час обґрунтування авторського судження про необхідність розробки теоретико-методологічного, методичного та правового забезпечення щодо комплексної протидії цим загрозам. Метод прогнозування було використано для обґрунтування доцільності й своєчасності подальшої наукової розробки цієї тематики, зважаючи на існуючу обстановку, зокрема нечіткість і непослідовність кроків та орієнтирів, а також прогалини у стратегічних актах. Також використання його функціональних можливостей дало змогу обґрунтувати доцільність внесення змін у документи з метою поступальної й збалансованої державної правової політики щодо формування теоретико-методологічного, методичного та юридичного підґрунтя для стійкої розробки відповідного напряму.

Стосовно спеціальних методів наукового пізнання, було використано наступні: 1) аксіоматичний; 2) еволюційної епістемології; 3) формально-юридичний. Застосування аксіоматичного методу надало можливість виходити з розуміння існування усталених засад регламентації відносин із питань протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій з цифровими активами (Розділ 2). Метод еволюційної епістемології сприяв усвідомленню базових орієнтирів розвитку національної безпекової політики (Розділи 1, 3). Формально-юридичний

метод надав змогу здійснити аналіз норм права з протидії загрозам системі економічної безпеки, що можуть виникати внаслідок операцій з цифровими активами в Україні, на міжнародній арені та в іноземних державах (Розділи 1–3).

Завдяки широкій методологічній базі завдання виконанні на високому рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані здобувачем в своїй дисертації висновки, пропозиції й рекомендації вже впроваджено та використовуються у науково-дослідній діяльності та освітньому процесі, про що свідчать акти впровадження, які є додатками до дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Всі ключові аспекти, що стосуються предмета дослідження, детально розкриті в роботі. Автор чітко визначив мету, завдання, а також основні наукові позиції, на які спрямовувався дослідницький пошук. Кожен етап дослідження логічно випливає з попереднього, що дозволяє зробити висновки на основі всебічного аналізу.

Структура роботи організована у такий спосіб, що всі розділи та підрозділи мають чітке спрямування до досягнення поставленої мети. Питання логічно пов’язані між собою, а розкриття теми є поступовим і послідовним. Автор чітко аргументує свої позиції і висновки на основі наукових фактів, що забезпечує логічність та наукову обґрунтованість дослідження.

У роботі змістовно проаналізовані теоретичні основи та практичні аспекти регулювання протидії загрозам системі економічної безпеки України, які мають цифрове походження, а також можливі шляхи вирішення цих проблем на основі аналізу існуючих нормативно-правових актів і стратегічних документів.

Всі порушені питання розглядаються на основі актуальних наукових

джерел і нормативно-правових актів, що додає роботі академічної цілісності та підтверджує правильність обраного напряму дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок. Дослідження містить список використаних джерел із 386 найменувань, розміщених на 43 сторінках.

Отже, дисертаційне дослідження Ю. Кіяшка відповідає вимогам, що викладені в положеннях МОН України та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Результати дисертаційного дослідження Ю. Кіяшка на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами» є обґрунтованими і виваженими, а тому можуть використовуватись у правотворчій діяльності, в подальших наукових розвідках, освітньому процесі у закладах вищої освіти, а також під час підготовки наукових публікацій, монографічних досліджень та інших типів.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи отриманні автором результати, підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, необхідно звернути увагу на деякі спірні питання.

1. Серед властивостей загроз системі економічної безпеки України називається залежність від супутніх факторів (геополітичних, геоекономічних, політичних, правових, економічних, соціальних, технічних, технологічних тощо) (с. 76). Хотілося б почути як саме проявляється ця залежність, у яких масштабах та які фактори особливо впливають на представлені загрози в нинішніх умовах?

2. У роботі, посилаючись на законодавство, підкреслюється важливе значення функціонування Національного банку України щодо регламентації відносин із обороту окремих форм цифрових активів (с. 121-122), але все ж, дотримуючись офіційного підходу, першочергова роль відведена Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку (с. 120-121). Чи не доцільно розглянути питання про відведення вагомішого значення центральному банку України з точки зору формування державної політики у сфері обороту забезпечених віртуальних активів віртуальними цінностями ЗВА (ВЦ)?

3. В дослідженні змістовно висвітлено питання загальної ролі правоохоронних органів щодо протидії досліджуваним загрозам (підрозділ 2.2). Однак, варто було б окрему детальну увагу приділити роботі Департаменту Кіберполіції, який функціонує у структурі Національної поліції з 2015 р. і сформував тривалу та унікальну фундаментальну практику з протидії загрозам цифрового походження.

4. З огляду на складність і багатогранність тематики доцільно розглянути питання про формування самостійної стратегії цифрової безпеки України з метою предметного орієнтиру єдиного вектору питань.

Зазначені зауваження та рекомендації мають дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня та практичної значущості представленого до захисту дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Ю. Кіяшка фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не було виявлено. Авторські міркування не мають характеру запозичень, посилання на інші джерела оформлені належним чином.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Кіяшка Юрія Михайловича на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами» є завершеною,

самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Кіяшко Юрій Михайлович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –
Завідувач кафедри
поліцейської діяльності
та публічного адміністрування
факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор **Олена ДЖАФАРОВА**